

Список використаних джерел

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України, 1992.
2. Коплик Яна Віталіївна. Степові фітоценози України: особливості й історія вивчення // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Агрономія і біологія», випуск 3 (49), 2022. – С. 40-48.
3. Літопис природи Національного природного парку «Кармелюкове Поділля» Т.V, 2018. – 304 с.
4. Літопис природи Національного природного парку «Кармелюкове Поділля» Т.XI., 2023. – 518 с.
5. Мельник В.І. Лучні степи Лісостепу України. Ботаніко-географічний нарис.// Вісті Біосферного заповідника "Асканія-Нова". – Том 3, 2001. С.7-14.
6. Національний каталог біотопів України. За ред. А.А. Куземко, Я. П. Дідуха, В. А. Онищенко, Я. Шеффера. – К.: ФОП Клименко Ю.Я., 2018. – 442 с.
7. Олександр Мудрак, Юлія Овчинникова. Созологічна оцінка біотичного різноманіття Східного Поділля в контексті стратегії сталого розвитку регіону. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. Вип. 2. 2022. С. 8-21.

ПРИДОРЖНІ ПОЛЕЗАХИСНІ ЛІСОВІ СМУГИ ЯК ІНДИКАТОРНІ ДІЛЯНКИ ВИЯВЛЕННЯ ІНВАЗІЙ ЧУЖОРІДНИХ ВИДІВ РОСЛИН

**Мудрак Олександр Васильович¹,
Дем'янюк Олена Сергіївна²,
Андрусак Дмитро Васильович²,
Антонюк Юрій Петрович²,
Семенів Владислав Степанович¹**

¹КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти” (м. Вінниця, Україна)

²Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)

На початку 21 століття було опубліковано глобальний звіт із оцінки природних світових екосистем (Millennium ecosystem assessment). Згідно документу, 60 % природних екосистем нашої планети вже вважаються деградованими. Звіт також вказує на основні ключові чинники деградації та зниження рівня біорізноманіття, а саме:

зміна клімату;

зміна природних місць існування;

надмірна експлуатація;

хімічне забруднення сполуками нітрогену та фосфору;

інвазійні види [1].

Зрозумілим є вплив перших з чотирьох чинників. Інвазійні види, як чинник, для не фахівців є дещо незрозумілим. Проте, саме вони трансформують цілі екосистеми, збіднюють біорізноманіття, витісняють природні аборигенні види. Частина з них є видами-трансформерами, які своєю життєдіяльністю змінюють умови довкілля (для прикладу, змінюють хімічний склад ґрунту). Нові умови приваблюють інші не характерні види, і в результаті змінюється вся екосистема.

Наразі національний природний парк (НПП) “Північне Поділля” на Львівщині постав перед загрозою втрати природних комплексів, з метою збереження яких його було створено. Втрата цінності відбувається через десятки гектарів заповнених червоним дубом, що присутній як у вигляді чистих червоно-дубових ділянок, так і другого ярусу у соснових та букових лісів.

Шляхи проникнення інвазійних видів можуть бути різними. Навмисні інтродукції спрямовані на цілеспрямованому встановленню популяції в природному середовищі. Не навмисні інтродукції здійснюються не свідомо. Серед не навмисних найбільш значущими можна назвати пов’язані з транспортними засобами, а отже з транспортними шляхами через перенесення в транспортних засобах, обладнанні, одязі, взутті тощо. Місцем реалізації інвазії при цьому може стати будь-яка точка на шляху. Тому важливою є “ревізія” притранспортних коридорів, особливо окреслених лісосмугами.

В основу роботи покладено матеріали досліджень з використанням загальнонаукових та спеціальних методів: польового, лабораторного (визначення видової належності рослин), фотографічного, що дозволило отримати попередню інформацію щодо кількісних і якісних характеристик поширення чужорідних видів на території Подільського Подністер’я, зокрема національного природного парку (НПП) “Подільські Товтри”.

Наразі загрозливими для природних екосистем НПП “Подільські Товтри” визнані 27 видів рослин. Серед них: Клен ясенелистий *Acer negundo* L., Айлант найвищий *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, Щириця біла *Amaranthus albus* L., Щириця звичайна *Amaranthus retroflexus* L., Амброзія полинолиста *Ambrosia artemisiifolia* L., Аморфа кущова *Amorpha fruticosa* L., Череда листяна *Bidens frondosa* L., Кардарія крупковидна *Cardaria draba* (L.) Desv., Злинка канадська *Conyza canadensis* (L.) Cronq., Чернощир нетреболистий *Cyclachena xantifolia* (Nutt.) Fresen, Ехіноцистис шипуватий *Echinocystis lobata* Torr. et A. Gray, Борщівник Мантегацці *Heracleum mantegazzianum* Sommier et Levier, Борщівник Сосновського *Heracleum sosnowskyi* Manden., Дикий виноград *Parthenocissus inserta* (A. Kern.) Fritsch тощо.

Останній — це повзуча та розлога деревна ліана, яка досягає довжини 20 м, що походить із Північної Америки [2]. На даний час загрожує інтродукцією охоронюваним природним територіям [3]. Також він був виявлений під час обстеження полезахисних смуг та їх прикордонних з автошляхами територіях поблизу с. Баговиця (НПП “Подільські Товтри”. При більш детальних

дослідженнях прилеглих ділянок *Parthenocissus inserta* (A. Kern.) Fritsch був виявлений і на територіях занедбаних та покинутих приватних домогосподарств самого села. Фактом є агресивне захоплення просторів, знищення плодкових дерев, швидкий перехід на нові території, зокрема за межі сільського поселення у природні екосистеми.

Рис. 1. Агресивне захоплення територій *Parthenocissus inserta* (A. Kern.) Fritsch

Важливість планомірних ревізій територій, прилеглих до автошляхів (узлісь, узбіч доріг, лісосмуг різного типу), на предмет виявлення чужорідних видів не викликає сумніву. Всього виявлено 173 позиції місця знаходження цих інвазійних видів рослин, з них на узбіччі доріг – 23, у лісах – 49, на лісових дорогах – 8, на узліссі – 6, що у відсотковому відношенні буде виглядати наступним чином (рис. 2):

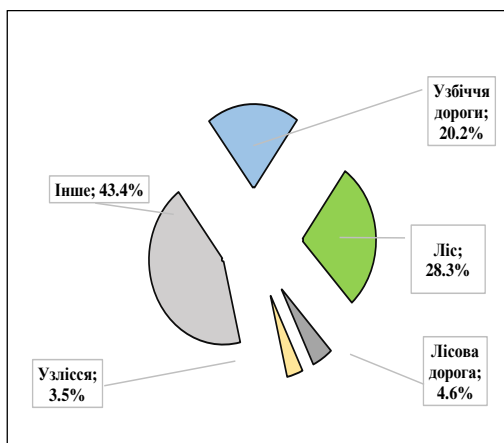

Рис. 2. Частка місця знаходження чужорідних видів у загальній кількості знайдених, %

Тобто, у 56,6 % знайдених місць проростання є прив'язкою до лісів та лісосмуг. На узбіччі доріг, а це як правило, узбіччя лісосмуг ймовірність виявлення становить 20,2%.

На території НПП “Подільські Товтри” у захисних лісосмугах та їх межах уздовж транспортних шляхів, за даними досліджень 2024 р., було виявлено [4-6]:

Дикий виноград *Parthenocissus inserta* (A. Kern.) Fritsch (розглянутий вище).

Клен ясенolistий (*Acer negundo* L.) – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, фанерофіт, мезофіт.

Борщівник Сосновського (*Heracleum sosnowskyi* Manden). – кенофіт кавказький, ергазіофіт, монокарпик, мезофіт.

Злинка канадська (*Erigeron canadensis* L. – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, монокарпик, терофіт/гемікриптофіт, ксеромезофіт.

Тонколучниця однорічна (*Phalacrolooma annuum* Dumort.) – кенофіт північноамериканський, ксенофіт, терофіт, ксеромезофіт.

Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.) – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, фанерофіт, ксеромезофіт.

Дуб червоний (*Quercus rubra* L.) – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, фанерофіт, ксеромезофіт.

Енотера дворічна (*Oenothera biennis* L.) – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, моно-/полікарпик, терофіт/гемікриптофіт, ксеромезофіт.

Золотушник канадський (*Solidago canadensis* L.) – кенофіт північноамериканський, ергазіофіт, геофіт, ксеромезофіт/мезофіт.

Висновок. У зв'язку із значним поширенням інвазійних видів рослин в умовах зміни клімату на території національних природних парків необхідно здійснювати постійний моніторинг полезахисних лісосмуг на предмет наявності чужорідних видів рослин з метою зменшення інвазій та збереження аборигенної рослинності.

Список використаних джерел:

1. Що таке інвазійні види і як вони впливають на біорізноманіття? [Електронний ресурс] – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://epl.org.ua/human-posts/shho-take-invazijni-vydy-i-yak-vony-vplyvayut-na-bioriznomanityta/>

2. Chayka Katy, Dziuk Peter. «*Parthenocissus inserta* (Woodbine)». minnesotawildflowers.info. Minnesota Wildflowers. Consultado el 28 de diciembre de 2022.

3. Знахідки чужорідних видів рослин та тварин в Україні. «Conservation Biology 3-75 in Ukraine». 2023. Вип. 29. Київ. Друк Арт. 520 с.

4. Зав'ялова Л.В. Види інвазійних рослин, небезпечні для природного фіторізноманіття об'єктів природно-заповідного фонду України. *Біологічні системи*. 2017. Т. 9. Вип. 1. С. 87–107.

5. Подільські читання. Епоха природничих досліджень Поділля: історія, теорія, практика [Електронне видання] / Збірник наукових праць за матеріалами

міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 9–11 жовтня, 2018 р., К-ПНУ ім. Івана Огієнка, 2018. 539 с. - Режим доступу до ресурсу: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2968/Podilski-chytannia-2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Lyubinska L.G., Mudrak O.V., Andrusiak D.V., Mudrak G.V., Dushanova T.V. (2021). The current state of flora in the national nature park “Podilski Tovtry” (Ukraine). *Ukrainian Journal of Ecology*, 11(1), 218-233. DOI: 10.15421/2021_34

ПТАХИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ» У ПОРІВНЯННІ З МИНУЛИМ ВИДОВИМ СКЛАДОМ

Очеретний Дмитро Григорович

Товариство охорони птахів України

Спостереження проводились у 2015, 2017, 2022 роках на території Чечельницького, Тростянецького районів Вінницької області, які належать до Дніпро-Бузького лісостепового району (Шарлемань М. В. 1937).

Місцезнаходження межує на півночі з Західним Поліссям, на сході та півдні — з Надчорноморським степовим районом, на заході — з Наддністрянським лісостеповим районом і в зоогеографічному плані є граничною територією між Європейською фауною та фауною Середньоруської рівнини.

Обліки проводились шляхом піших екскурсій:

у дубово-грабових масивах (біотоп №1) на відстані 21 км (урочища: Бритавська дача, Юркове, Уланово);

сосново-широколистяних (№2) — 2 км (Бритавська дача, смт. Ободівка);

вирубках, жердняках, заростаючих пустуючих землях (№3) — 2 км (Бритавська дача, урочище Вишенька);

річкових долинах (№4) — 8 км (р. Савранка від с. Луги до м. Чечельник, стави с. Баланівка);

фруктових садах та парках (№5) — 1 км (Бритавська дача, смт. Чечельник);

орних полях з лісосмугами (№6) — 4 км (урочище Ромашкове, с. Василівка, урочище Вишенька).

Чисельність птахів у біотопах визначалась по кількості особин того чи іншого виду зустрінутих на маршруті.

Один токуючий самець приймався за пару.

Під час екскурсій використовувався 8-ми кратний бінокль.